

Taksim Gezi Parkı Olayları ve Bir Muhalefet Ögesi Olarak Aleviler

Nail YILMAZ*

Ahmet Kemal BAYRAM**

Öz

Modernleşmeye eşlik eden sanayileşme, kentleşme ve son zamanlarda iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak hızlanan küreselleşme, sosyal bünyede oldukça radikal değişim ve dönüşümlere yol açmıştır. Tüm bu süreçler, 'eski' ve 'yeni' biçimleriyle toplumsal hareketlerin siyasal sahnede ana aktörler olarak boy göstermesine yol açan canlandırıcı etkenler olmuşlardır. Özellikle heterodoks bir grup olarak Aleviler, toplumsal süreçlerde, başından itibaren muhalif bir duruş sergilemiş; belli toplumsal hareketleri yönlendiren ana muhalif grubu meydana getirmişlerdir. Bu çalışmanın amacı, Alevi muhalif grupların Gezi Parkı eylemlerindeki yeri ve rolünü betimlemek, netleştirmek ve değerlendirmektir.

Anahtar kelimeler: Toplumsal Hareketler, Protestolar, Muhalif Kimlik, Aleviler, Gezi Parkı Protestosu

Gezi Park Protests and Alevis as an Oppositional Group

Abstract

Industrialization, urbanization concomitant with modernization and recently globalization resulted from developments in communication and transportation technologies have brought about some radical changes and transformations in social body. All these become spurring and reviving factors for social movements with its 'old' and 'new' forms to appear as one of the main actors in political scene. Especially Alevis in Turkey as a heterodox group, forms an oppositional stance in Turkish politics and sometimes comes to picture as the leading social group of a certain social movement like in Gezi Park Protests. This paper aims at describing, clarifying and evaluating the role and place of Alevi oppositional groups in Gezi Park Protests.

Keywords: Social Movements, Protests, Oppositional Identity, Alevis, Gezi Park Protests

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
E-posta: nyilmaz@marmara.edu.tr

** Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
E-posta: akemal@marmara.edu.tr

Giriş

Sanayileşme, kentleşme ve modernleşme gibi süreçlere bağlı olarak ortaya çıkan değişim ve dönüşümler, toplumsal hareketleri canlandırmış; söz konusu hareketler, iletişim kanalları vasıtasıyla yaygınlaşarak, neredeyse toplumların tamamını etkisi altına almıştır. Dahası konuları ve aktörleri bakımından çeşitlenen toplumsal hareketler; 1960'lı yıllardan sonra gençlik ve kadın hareketleri, çevre duyarlılığı, savaş karşıtlığı, LGBT ve küresel eşitsizliklere karşı durmak gibi mesele odaklı konuları öne çıkararak, yeni boyutlar kazanmıştır.

Toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası oluşan uluslararası sistemin ve buna bağlı olarak gelişen küreselleşmenin son derece etkili olduğu söylenebilir. Ancak toplumların kendi iç dinamiklerine bağlı olarak gelişen olayların da bu tür hareketlerin ortaya çıkmasında; gelişip, serpilmesinde başat rol üstlendiği bilinmektedir. Söz gelimi, hayatın her alanını sıkı kontrol altına alan askeri darbelerin, Türkiye'deki toplumsal hareketleri biçimlendirmede son derece etkili olduğu görülmüştür. Zira 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle dernek, sendika ve diğer siyasi örgütlenmelerin kurulması zorlaştırılmış; toplumsal hareketler sindirilmiştir. Bu gelişmeler neticesinde geçmişle olan bağları kopan sivil toplum aktörleri, darbe rejimine karşı farklı biçimlerde ve değişik amaçlarla yeniden örgütlenme arayışı içerisine girmişlerdir. Böylece siyasi kutuplaşmalar ve toptancı yaklaşımlardan uzak, devletten ve resmi ideolojiden bağımsız, farklı kimlik ve konular üzerinden hak arayışları içerisine giren toplumsal çevreler, 80'li yılların ortasından itibaren, batıdakine benzer biçimde -mesele odaklı- yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına ön ayak olmuşlardır. Söz konusu dönemde uygulamaya sokulan ekonomik ve siyasi alandaki yapısal değişimlerin güçlü desteğinin yanında; küreselleşmeye bağlı olarak ulus-ötesi aktörlerin de gücünü arkasına alan toplumsal hareketler, günümüz Türkiye'sinde demokratikleşme ve çoğulcu arayışların önemli bir aracı haline gelmişlerdir (Uncu, 2014:55-57). Bir anlamda, demokrasinin popülerleşmesi önemli ölçüde toplumsal hareketlerden kaynaklanmıştır.

Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketler, sosyal bir problemi çözmek, sosyal bir değişime destek vermek ya da değişimlerin karşısında durmak için belli grup veya gruplarca yürütülen örgütlenmiş kolektif faaliyetler şeklinde tanımlanabilir (Erdoğan ve Köten, 2014:93-94). Y. Doğan Çetinkaya'nın tespitine göre olağan gidişatı etkileme, değiştirme ve dönüştürme gücüne sahip olan toplumsal hareketler, sıra dışı eylemler olup; engelleme, şok etme, şaşkına çevirme ve belirsizlik halleri oluşturma gibi önemli özelliklere sahiptirler (Çetinkaya, 2008:12 akt. Ünlü Gök, 2014:77). Konuyu bu çerçevede ele aldığımızda toplumsal hareketlerin modern devrimlerden bu yana varlığını sürekli olarak hissettirdiği; süreç içerisinde toplumsal yaşamdan hiçbir zaman eksik olmadığını söylemek mümkün gözükmektedir. Öyle ki anayasal rejimlerin çoğu, toplumsal hareketlere bağlı olarak siyasi liberal ideolojinin ekseninde kurulup şekillenirken, sonraki süreçlerde hâkim olan biçimsel eşitlik anlayışının dışında kalan toplumsal kesimler, mücadelelerine devam ederek, toplumsal ve siyasi yapıları etkilemeyi sürdürmüşlerdir (Ünlü Gök, 2014:79).

Ortaya çıktıkları tarihten günümüze, toplumsal ve siyasi yapıları dönüştürme iddiasında olan bu tür hareketlerin, bir yandan da kendilerini dönüştürdükleri; eski toplumsal hareketlerin büyük meseleleri içerisinde çoğu zaman önemsiz ya da arka planda kalan ve örgüt yapıları içinde sıkışan konu ve taleplerin günümüzde toplumsal hareketlerin odağına yerleştiği görülmektedir. Bu bağlamda ifade edecek olursak toplumsal hareketleri, *eski* ve *yeni* toplumsal hareketler şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutmak mümkündür. Nitekim toplumsal hareketlerle ilgili literatürde bu ayrım açıkça ortaya konulmuştur. Söz gelimi Pakulski ve Offe gibi kimi kuramcılar, Sanayi Devrimi'yle başlayıp, 1960'lara kadar devam eden süreçte daha ziyade sınıf temelli eşitlikçi hak taleplerinin öne çıkarıldığı hareketleri *eski* toplumsal hareketler; etnisite-ırk-cinsiyet gibi farklılıklardan hareketle 60'lardan sonra ortaya çıkan hareketleri ise *yeni* toplumsal hareketler olarak tanımlamışlardır (Pakulski, 1993; Offe, 1987 akt. Erdoğan ve Köten, 2014:94). Eski toplumsal hareketlerin aktörlerini işçiler oluştururken; yeni toplumsal hareketlerin aktörlerini etnik, dini kültürel ve cinsel kimliklerine vurgu yapan bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıları ve amaçları bakımından farklılık gösteren yeni toplumsal hareketler, ulus-ötesi alana yayılmaları veya bu tür bağlantılarının bulunması nedeniyle küresel hareketlerin de bir parçası olmuşlardır (Erdoğan ve Köten, 2014:94-95).

1970'lerde, sosyolojik çözümlemede sınıf, ayrıcalıklı konumunu yavaş yavaş eşitsizlik ve dışlama, yeni siyaset biçimlerini anlamada ön plana çıkmaya başlamıştır. 90'lardaki kimlik oluşumlarına yoğunlaşan ilgi çerçevesinde, sosyal hareketlerin 'kimlik politikaları' odak oluşturmuştur. 2000'li yıllarda ise küresel adalet sosyal hareketlerle ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Ulus-devlet merkezli ya da ekonomist yaklaşımların aksine toplumsal hareketler, anlam, yeni kimlikler ve yaşam tarzları üzerindeki tartışmalara odaklanmıştır. Bir anlamda 'kültür siyaseti' sosyal değişimle beraber merkezi bir konum edinmiştir. Bu hareketlerin *yeni* diye nitelendirilmesinin ana nedeni, sosyal sahneye eski işçi hareketlerinin alternatifi olarak yeni yönelimler, örgütler ve tarzla ortaya çıkmasıdır. Eski sosyal hareketler olarak nitelendirilen işçi hareketleri ile yeni hareketler arasındaki temel farklar, Tilly ve Touraine'nin temsil ettiği karşıt yaklaşımlar çerçevesinde tartışmalı noktalar barındırmakla beraber, Scott (1990) tarafından şöyle sıralanmaktadır:

- (i) Belli bir sosyal grubun doğrudan somut çıkarlarından ziyade, değerler gibi maddi olmayan evrensel ilgilerin, çıkarların dile getirilmesi;
- (ii) Devletten ziyade sivil topluma yönelmiş harekettir. Kültür, yaşam tarzı gibi sembolik değerler merkezli protestolarla kamuoyunu şekillendirmeye yönelmeleri;
- (iii) Genellikle resmi olmayan, gevşek, esnek şekilde örgütlenmeleri;
- (iv) Büyük oranda kitle iletişim araçlarına bağımlıdır, kamuoyunun dikkatini çekmek adına protestolar sahnelenir;

Yeni toplumsal hareketler bu özellikleriyle beraber, bu hareketlerin ana taşıyıcısı olan gruplar genellikle paylaştıkları kolektif kimlik temelli siyasal ve kültürel çatışmaları barındırırlar (Nash, 2010:88,128). Benzer biçimde Meyer (2006:165), toplumsal hareketlerin dört ayırt edici özelliğini

tespit eder; toplumsal hareketler, kendi istekleri doğrultusunda devletten hak talep ederler. İkincisi, toplumsal hareketler kültürel kodlara meydan okuyarak, katılımcılarının yaşamlarını dönüştürürler. Üçüncüsü, toplumsal hareketler ana akım siyaset tarafından kabul görmüş (lobicilik, kampanyalar gibi) araçlara ek olarak gösteri, boykot, şiddet gibi başka araçlara da başvururlar. Dördüncüsü, toplumsal hareketler, aynı genel hedefler için uğraşan farklı örgüt ve aktörlerden oluşur. İstikrarsızdırlar, süreklilik arz etmezler.

Bir anlamda kültürün siyasal önemi, toplumsal hareketlerle keşfedilmiştir ve yeni sosyal hareketler önemli ölçüde resmi siyasetten dışlanmışlık hissiyle ortaya çıkmıştır. Bu grupların önemli bir kısmı, kültür, etniklik, dil, cinsiyet ya da dinden kaynaklı bölünmeyi yansıtır (Bellamy, 2006:21). Zira toplumsal hareketler, kültürel kodlara meydan okur, hem alışılmış hem de alışılmamış siyasal araçlar kullanırlar ve devletin takındığı tutuma (liberal, baskıcı) göre şekillenirler (Meyer, 2006:164). Meydan okuyucu tarzlarıyla protestolar, grubu yeniden inşa ederler, grup içi bağları güçlendirirler ve benlik duygusu oluştururlar. Sosyal hareket kimlik ve anlam üreterek grup içi dayanışmayı güçlendirir. Küresel ekolojik problemler ve çevre duyarlılığı, çocuk hakları, kentli hakları, kadın hakları, hayvan hakları ve savaş karşıtlığı gibi konular etrafında biçimlenen yeni toplumsal hareketler, günümüz sosyal yaşamının en önemli dinamikleri haline gelmişlerdir.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de varlığını güçlü bir şekilde hissettiren toplumsal hareketler, bazen kendiliğinden bazen de örgütlü bir biçimde farklı konu ve alanlarda gündemi tayin edebilmektedirler. Sivil toplumun önemli bir parçası olan toplumsal hareketler, aslında farklı siyasi görüşleri, toplumsal sınıf ve kimliksel aidiyetleri barındıran, çok parçalı ve çeşitlilik ekseninde şekillenmiş hareketler konumundadır. Ancak temelinde hayal kırıklıkları, kızgınlıklar ve tahammülsüzlüklerin bulunduğu toplumsal hareketlerin başarıya ulaşabilmesi için hareketin ortaya çıkaracağı kalıcı, başarılı, dayanıklı temsillerin ortak bir kimlik üzerinden inşa edilmesi gerekmektedir. Zira ortak kimliğe bağlı oluşturulan aidiyetler ne kadar güçlü ise toplumsal hareketlerin de o derece güçlü ve başarılı olacağı iddia edilmektedir (Genç Yılmaz, 2014:57).

Yeni toplumsal hareketlerin bazı temel özelliklerini içinde barındıran Taksim Gezi Parkı eylemlerini bu çerçevede değerlendirdiğimizde, eylemlerin görünen amacının çevre duyarlılığına bağlı olarak parktaki ağaçları korumak olduğu söylenilebilir. Fakat eylemcilerin kimlikleri ve sürecin ilerleyişi incelendiğinde amacın müphem ve çoklu olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum ise eylemlerin, somut bir hak arayışı etrafında örgütlenmesini engellemiş; eylemlerin bir toplumsal hareketin ya da siyasal bir mücadelenin mantıksal sonucu veya evrimsel bir gelişimin ürünü değil de, toplumsal bir kırılma şeklinde değerlendirilmesine neden olmuştur (Ünlü Gök, 2014:81). Başka bir şekilde ifade edecek olursak, eylemlere destek verenlerin ortak taleplerinin olmaması; belli bir amaç ve kimlik etrafında birleşmelerini engellemiş; kalıcı, başarılı ve dayanıklı temsillerin oluşumunu zorlaştırmıştır.

Bu noktada eylemlerin gelişimi ve içeriğiyle ilgili bazı detaylara daha yakından bakmak, konunun anlaşılır hale gelmesi bakımından önem arz etmektedir.

Gezi Parkı Eylemleri: Gelişimi, Bileşenleri ve Talepler

Haziran 2011 genel seçimleri öncesinde, İstanbul Haliç Kongre Merkezi'nde yaptığı konuşmasında dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Taksim Meydanı'nın yeniden düzenleneceğini ifade etmiştir. Bu çerçevede trafiğin yer altına alınacağı ve daha evvel Taksim Gezi Parkı'nın yerinde bulunan Topçu Kışlası'nın da yeniden inşa edileceğine vurgu yapmıştır. Ancak şehir merkezinin sayılı yeşil alanlarından birinde uygulanacak söz konusu proje için, bazı kişi ve grupların cılız itirazları dışında; muhalif tavırla öne çıkan Mimarlar Odası'nın karşı duruşundan başka, dikkat çeken hiç bir yaklaşım olmamıştır. Belki de bu sebepten olsa gerek, söz konusu projeye bağlı olarak ciddi bir toplumsal muhalefetin ortaya çıkacağını - konuyu yakından takip edenler dâhil - hemen hemen hiç kimse tahmin edememiştir. Ne var ki projenin uygulamaya sokulmasıyla birlikte, Türkiye'de daha evvel görülmemiş bir durumla karşı karşıya kalınmış; zamanla ülkenin her yerine yayılan protesto eylemlerine, toplumun farklı kesimlerinden, farklı kişi ve gruplar kayda değer destek vermişlerdir.

Proje kapsamında 28 Mayıs 2013 sabahı, Taksim Gezi Parkı'nın bir duvarının yıkılması ve bir kaç ağacın sökülmesi neticesinde, Gezi Parkı eylemlerinin fitili ateşlenmiştir. İlk başlarda çevre duyarlılığı bağlamında, bir takım maddi talepleri dile getiren eylemciler, zamanla yaşam tarzlarına saygı duyulması ve kimliklerinin tanınması gibi post-materyalist hak ve talepleri de dillendirmeye başlamışlardır. Hatta aralarında dünya görüşü ve kuşak farklılıkları olmasına rağmen bütüncül bir görünüm sergileyen eylemciler, dayanışmacı bir ruhla hep birlikte hareket edebilmişlerdir. Bu haliyle Taksim Gezi Parkı eylemcilerinin, birbiriyle ilgisiz gözüken ve kendilerini çevreci, feminist, LGBT, Kemalist, Kürt, Alevi, antikapitalist Müslüman, örgütlü sol, futbol taraftarı, öğrenci, meslek örgütü temsilcisi, sendikacı, sanatçı olarak tanımlayan farklı bileşenlerden oluştuğu söylenebilir.

Söz konusu gruplara, başta BDP ve CHP'nin de içerisinde bulunduğu bazı siyasi parti temsilcilerinin de destek vermesi, eylemlerin çoğulcu bir görünüm sergilemesini hepten pekiştirmiştir. Bu süreçte BDP'den Sırrı Süreyya Önder, Taksim Gezi Parkı eylemlerinin sembol isimlerinden biri olurken¹; CHP temsilcilerinin her daim eylemcilerin yanında yer aldığı görülmüştür.² Ana muhalefet partisinin bu tutumu karşısında rahatsızlık duyan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Ak Parti'yi sandıkta mağlup edemeyenlerin demokrasi dışı yollara tevessül ettiklerine vurgu yaparak; CHP yöneticilerinin aktif rol üstlendiği eylemlerin iktidara karşı yapıldığının altını çizmiştir. Nitekim Taksim Gezi Parkı Eylemcileri ile ilgili yapılan araştırmalarda eylemcilerin çoğunlukla CHP'ye oy verdiği tespit edilmiştir. Örneğin GENAR'ın yaptığı araştırmaya göre eylemcilerin % 49'u CHP'ye oy verirken; gelecekte % 64,7 oranında

1 BDP İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder Gezi Parkı'ndaki çalışmaları engellemek için nöbet tutan eylemcilere destek vermek için onların yanında yer almış; iş makinelerinin önüne geçerek olayın hukuksuz olduğunu savunmuştur. Hatta olaylar sırasında omzundan plastik mermiyle yaralanmıştır.

2 28 Mayıs günü CHP adına Gürsel Tekin Taksim Gezi Parkına gelirken, 29 Mayıs 2013 günü CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Gezi Parkı'na gelerek protestoculara destek verdiklerini; bundan sonra her gün bir CHP milletvekilinin bu protestolara katılacağını açıklıyordu.

CHP'yi destekleyeceklerini ifade etmişlerdir. KONDA tarafından yapılan araştırmada ise benzer sonuçlar çıkmış; Gezi Parkı eylemcilerinin % 41'i 2011 genel seçimlerinde CHP'ye oy vermişlerdir (Ete ve Taştan, 2015).

Eylemlere destek veren grupların bu kadar heterojen bir görünüm sergilemesinin temelinde, elbette ki olayların bir çevre hareketi olarak başlamasının önemli etkisi vardır. Zira birbiriyle hiçbir şekilde bağlantısı bulunmayan bu grupların ortak paydası, daha ziyade ideolojik yanı zayıf basan çevre duyarlılığıdır. Taksim Gezi Parkı'nda yapılmak istenen değişikliklerin demokratik olmadığı yönündeki yaklaşımlar, iktidara destek veren çevrelerin –özellikle de genç kuşakların– böyle bir eylemde yer almalarına neden olmuştur. Dolayısıyla bu tür çevrelerden gezi eylemlerine destek verenlerin büyük çoğunluğunun asıl hedefi; iktidarı, demokrasiye karşı saygılı davranması konusunda uyararak veya uygulanacak politikalarda farklı kişi ve grupların fikrinin de önemli olduğuna vurgu yapmaktır. Ancak olaylar beklenmedik biçimde gelişmiş; şiddet unsurlarını da içine alan Gezi eylemleri, sosyal medyanın aktif desteğiyle kısa süre içerisinde ülkenin farklı şehirlerine yayılmıştır.

Eylemlerde yaralanma ve ölümlerin yaşanması, halkı isyana teşvik eden söylemlerin belirginleşmesi, bazı illegal örgütlerin öne çıkması, uluslararası medyanın yayınlarında bir tür iç savaş hali görüntüsü vermeye çalışması³ gibi gelişmeler, eylemlerin farklı şekillerde değerlendirilmesine neden olmuştur. Bu değerlendirmede iki temel yaklaşım öne çıkmıştır. Daha çok hükümet çevrelerinin dile getirdiği ilk yaklaşımda; *“eylemlere destek verenlerin, olayların dış güçler ve içerideki işbirlikçilerinin marifetiyle hükümeti düşürmeye ve Türkiye'nin huzurunu bozmaya dönük hareket ettiklerine”* dair düşünceler vurgulanırken; muhalif duruşu temsilen ikinci yaklaşımda *“eylemlerin dünyada ve Türkiye'de gözlemlenen belirgin bir sosyal dönüşümün ve hareketliliğin uzantısı”* olduğu vurgulanmıştır. Aslında bu tür yaklaşımlar, eylemlerin başından itibaren dile getirilmiş; ancak eylemci grupların büyük bir kısmı tarafından dikkate alınmamıştır. Fakat olayların büyümesi ve belirsizliğe sürüklenmesiyle birlikte, tedirginlik yaşayan kimi çevreler; durumu yeniden gözden geçirmiş; farklı pozisyon alma gereği duymuşlardır. Söz konusu çevrelerin bir kısmı nötr bir tutum içerisine girerken; ağırlıklı olan diğer kısım ise (daha ziyade milliyetçi-muhafazakarlar) eylemlere verdiği desteği bütünüyle geri çekmişlerdir. Bu durumda, etkili olan bazı gelişmelerin altını hassasiyetle çizmek gerekir. Öyle ki meselenin Gezi Parkı olmadığına dair geliştirilen söylemler⁴, eylemcilerin bir kısmının Dolmabahçe Bezm-i Âlem Camii'ni işgal etmesi⁵ yine aynı bölgedeki Başbakanlık Ofisi'nin ele geçirilmek istenmesi⁶,

3 Katar merkezli El Cezire; Almanya'dan ZDF; Norveç'ten VGTV; Güney Kore'den KBS News, BBC ve CNN International gibi birçok uluslararası kuruluş olayları yerinde takip etmiştir.

4 Sinema oyuncusu Mehmet Ali Alabora'nın 30 Mayıs 2013 tarihinde “Mesele sadece Gezi Parkı değil arkadaş, sen hâlâ anlamadın mı? Hadi gel” ifadeleriyle attığı tweete sembolik bir anlam yüklenmiştir.

5 Eylemciler, 1-2 Haziran 2013 tarihleri arasında camii işgal etmişlerdir. Camii müezzini Fuat Yıldırım'ın verdiği ifadeye göre eylemciler, cami içerisindeki halıları kirletmişler, yerlere yiyecek-içecek artıkları yanında kullanılmış sağlık malzemeleri atığı, bira kutuları ve boş sigara paketleri atmışlardır. <http://www.milatgazetesi.com/iste-muezzinin-gercek-ifadesi/44529/> [Son Erişim Tarihi: 19.03.2015].

6 Bu saldırı, özellikle milliyetçi-muhafazakar çevrelerce devletin varlığına dönük bir saldırı olarak algılanmıştır. Nitekim eylemlerle ilgili hazırlanan iddianamede de benzer görüşler zikredilmiş, Gezi Parkı eylemlerinin ilk

Kabataş'ta başörtülü bir kadına dönük yapıldığı iddia edilen saldırılar ve daha çok da eylemcilerin amaç ve taleplerinin belirsizliği bu gelişmeler arasında sayılabilir.

Eylemlere karşı ilk ciddi çıkış MHP kanadından gelmiş; parti yöneticileri, eylemlerin içerisinde yer alan tabanlarına dönük sert açıklamalarda bulunmuşlardır. Öyle ki Gezi Parkı eylemlerinin değil içinde olmayı, kısıyında köşesinde dahi bulunmalarının mümkün olamayacağını ifade eden MHP lideri Devlet Bahçeli, 4 Haziran 2013 tarihli grup toplantısında yaptığı konuşmasında olayların yabancı istihbarat örgütlerinin işi olduğuna ve belirsizliğine dikkatleri çekmiştir.⁷ MHP'nin, Gezi Parkı eylemlerinde yer almak istememesinin bir diğer nedeni ise eylemlerin arkasındaki aktif gücün PKK olduğuna dair güçlü inancıdır (Milliyet, 7 Haziran 2013). Dolayısıyla PKK'lularla aynı safta yer almak istemeyen MHP lideri, eylemlere destek vermeme yönünde karar almış; Sırrı Süreyya Önder'i kastederek "İmralı'nın postacasının liderliğini yaptığı Gezi Parkı eylemine destek vermiyorum" diyerek tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur. Eylemlere destek verenler arasında ülkücülerin olmadığını ifade eden Bahçeli, destek vermek isteyen ülkücü geçlere ve MHP milletvekillerine ise "eylem yerine gidip destek vermek isteyen, eylemcilerle yan yana gelmek isteyen varsa istifasını versin öyle gitsin" (Vatan, 5 Haziran 2013) diyerek resti çekmiştir. İlerleyen süreçte MHP'li yöneticiler, zaman zaman eylemleri destekler nitelikte beyanatlar verse de MHP tabanının, eylemlerde aktif olarak yer almadığı söylenebilir. MHP yöneticilerinin eylemleri destekler nitelikte görünen açıklamaları ise daha ziyade polisin eylemcilere karşı kullandığı yöntem ve tutumu genel olarak eleştirmekten öteye geçmemiştir.

Eylemlere karşı net duruş sergileyen bir diğer muhafazakâr parti ise Saadet Partisi olmuştur. 5 Haziran 2013 tarihinde yayınladığı 15 maddelik deklarasyonla; "İktidarın; "güç bende istediğimi yaparım" demesi ne kadar yanlışsa, marjinal grupların ortalığı savaş alanına dönüştürmesi de o kadar yanlıştır" temel düşüncesini işlemiştir. Yayınladığı deklarasyonla, olaylarda dost ve müttefik gözüken ülkelerin de parmağı olduğuna vurgu yapan Saadet Partisi; olaylara destek verenleri sağduyuya davet ederek, CHP'nin yangına körükle gitmesini ve olaylar üzerinden siyasi rant devşirme hesabını şiddetle eleştirmiştir.⁸

Gezi parkı eylemlerine dönük siyasi partilerin karşı duruşu dışında STK'lar⁹ ve farklı meslek örgütlerinden de benzer açıklamalar gelmiştir. Söz gelimi Basın Yayın Birliği'nin kamuoyuna

başlarda demokratik tavır koymaya yönelik iyi niyetli gösteriler olarak başladığı vurgulanmıştır. Eylemlerin bir süre sonra amacından saptığı ve eylemciler arasına marjinal grupların katıldığı belirtilen iddianamede, marjinal grupların Taksim'de toplanan insanları hükümete karşı kışkırtarak, demokratik olmayan yöntemlerle hükümeti düşürmeyi amaçladığı ifade edilmiştir. <http://www.sabah.com.tr/gundem/2014/09/08/gezide-soke-eden-gercek> [Son Erişim Tarihi: 19.03.2015].

7 "Yabancı istihbarat elemanlarının ekmeğine yağ sürerek hiçbir sonucu elde edemeyiz. Türkiye'yi Tunus'a, Mısır'a, Libya'ya ve Suriye'ye çevirmek için kolları sıvayanlara alan ve ortam açılmamalıdır. Biz büyük bir millet olarak bu kısır döngüyü aşacak kuvvet, dirayet ve ferasete kimselerde olmadığı kadar sahibiz. Bu yüzden dikkat ve uyanık olunmalı, karanlık hesaplar yapanlara duvar örülmelidir." http://www.zaman.com.tr/politika_tezgah-ve-komplonun-safinda-yer-almayiz_2097199.html [Son Erişim Tarihi 17.03.2015].

8 Deklarasyon için bkz. <http://www.saadet.org.tr/haber/saadetten-15-maddelik-gezi-parki-deklarasyonu> [Son Erişim Tarihi: 20.03.2015].

9 MÜSİAD, ÖNDER; İlim Yayma Cemiyeti, İHH, Ensar Vakfı gibi kamuoyunun yakından tanıdığı 127 gönüllü teşekkülü temsilen TGTV 5 Haziran 2013 tarihinde kamuoyuna sağduyu çağrısı yapmıştır.

yaptığı açıklamada, masum ve meşru başlayan Taksim Gezi Parkı eylemlerinin pek çok kesimden insanın desteğine mazhar olduğu, fakat ilerleyen süreçlerde amacını aşan eylemlerin, planlı ve sistematik bir biçimde hükümeti düşürmeye dönük “gayr-ı meşru” bir kampanyaya dönüştüğü vurgulanmıştır. Aynı basın açıklamasında eylemlerin ortak değerlerimize yapılan saldırı ve ithamlara dönüşmüş olmasından duyulan rahatsızlık da dile getirilerek, eyleme destek verenler sağduyuya davet edilmiştir.¹⁰ Eylemlere karşı, yapılan bu tür basın açıklamaları yanında, yine muhafazakâr ve milliyetçi çevrelere yakınlığıyla bilinen basın yayın organlarında da eylemlerin eleştirildiği ve eylemcilerin sağduyuya davet edildiği çok sayıda haber ve yazı yer almıştır. Ne var ki eylemler durmadığı gibi her geçen gün şiddetini arttırarak büyümüştür.

Bu süreçte Başbakan Erdoğan, 3-6 Haziran tarihleri arasında daha önceden planlanmış 4 günlük Kuzey Afrika seyahatine çıkmıştır. Eylemlerin şiddetine rağmen seyahatin ertelenmemiş olması, eylemlerin önemsenmediği yönünde bir algı oluşturmak ya da Başbakan Erdoğan’ın ifadesiyle *vandallığa prim vermemek* şeklinde yorumlanabilir. Fakat benimsenen tutum, eylemleri yatıştırmadığı gibi tersine, büyüterek kontrolden çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan durum karşısında Ak Parti tabanı, Erdoğan’a sahip çıkma refleksiyle farklı bir pozisyon almıştır. Öyle ki taban, Erdoğan’ın karşı çıkmasına rağmen kendisini seyahat dönüşünde, Atatürk Hava Limanı’na giderek büyük bir coşkuyla karşılamış, yanındayız mesajı vermiştir. Ak Parti tabanınca “*Yedirmeyeceğiz*”, “*İşaretin yeter*” pankartları ve “*Yol ver gidelim, Taksim’i ezelim*” gibi sloganlarla Taksim Gezi Parkı eylemlerine karşı ilk toplu duruş, böylece ortaya konulmuştur. Arkasından ülkenin farklı şehirlerinde¹¹ yapılan mitinglerle daha da güçlenen karşı duruşlar, eylemlere destek veren grupların çoğulcu kimliğini zayıflatmış; eylemlerde, daha ziyade sol ve muhalif kimliğiyle öne çıkan grupların görünürlüğünü belirginleştirmiştir. Sol ve muhalif gruplar arasında, LGBT ve feministler gibi yeni toplumsal hareketlerin temsilcileri yanında, geleneksel olarak önemli toplumsal muhalefet ögesi konumunda bulunan etnisite ve mezhep temelli Kürt ve Alevi grupların varlığı da dikkat çekmiştir. Hatta Alevi grupların görece görünür olmasından hareketle Taksim Gezi Parkı eylemlerinin “*Alevi ayaklanması*” olduğuna dair iddialar dahi dillendirilmiştir.¹²

Söz konusu iddiaların ne kadar gerçekçi olduğu tartışılabilir. Öyle ki konuyla ilgili ortaya konan sağlıklı veriler mevcut değildir. Fakat eylemlerin basına yansıtış biçimi yanında, Alevi aydın ve kanaat önderlerinin yaptıkları açıklamalar ile Alevi toplum kesimlerinin Gezi eylemleri sürecinde benimsediği tutum ve davranışlar, konu hakkında yapılacak değerlendirmelerde yardımcı olacaktır. Ancak böyle bir değerlendirme yapmadan önce, Alevi toplum kesimlerinin belirgin özelliği olan muhalif kimliği üzerinde durmakta yarar vardır.

10 Basın Yayın Birliği Basın açıklaması için bkz. <http://www.basyaybir.org/basin-aciklamasi-gezi-parki-olaylari-cn272.html> [Son Erişim Tarihi: 09.04.2015].

11 “Haydi, Büyük Oyunu Bozmaya” sloganıyla gerçekleştirilen, Milli İradeye Saygı Mitingleri Ankara, İstanbul, Kayseri, Samsun ve Erzurum’da yapılmıştır.

12 Nagehan Alçı, 29.11.2013 tarihinde CNN Türk’te yayınlanan “Dört Bir Taraf” programında Emniyete ait olduğunu söylediği bir raporda yer alan Gezi zanlılarının yüzde 78’inin Alevi olduğu iddiasına atıfla, “*Gezi protestosu bir Alevi ayaklanmasıdır*” ifadelerini kullanmıştır. http://www.radikal.com.tr/turkiye/nagehan_alcidan_gezi_yorumu_gezi_bir_alevi_ayaklanmasidir-1163547, [Son Erişim Tarihi: 19.03.2015].

Muhalif Bir Kimlik Olarak Alevilik ve Aleviler

Aleviliğin belki de en dikkat çeken yönü, ortaya çıktığı ilk günden itibaren bir muhalefet ögesi olarak belirginleşmesidir. Öyle ki Hz. Muhammet'in ölümüyle birlikte gelişen imamlık tartışmalarında Hz. Ali'nin halifelige gelmesi gerektiğini savunanlara, Ali taraftarı anlamında "Alevi" denilmiştir. Böylece dışlanan ve ötekileştirilen Ali taraftarları, muhalif bir tutum benimseyerek İslam'ın Şia yorumunu geliştirmişlerdir. Tarihi süreç içerisinde, kimi heteredoks grupları da etkisi altına alan bu yorum; farklı toplumlarda, farklı isim ve görünümelerde varlığını sürdürmüştür.

Bir muhalefet ögesi olarak Anadolu Alevileri de, Şia'nın etkisi altında kalmıştır. Ancak söz konusu etkilenme, daha sonraki dönemlere denk düştüğü için muhalif kimliğin oluşmasında başka faktörlerin de payının olduğu bilinmektedir. Öyle ki Oğuzlar (Türkmenler) 751 Talas Savaşıyla birlikte Müslüman olmaya başlamışlardır. Müslümanlığın Türkmenler arasında yayılması ve Türklerin kitleler halinde Müslümanlığı benimsemeleri ise 10. yüzyıla denk düşmektedir. Bu tarihten itibaren Türkler arasında eş zamanlı olarak iki farklı İslam yorumu gelişmiştir. Bu yorumlardan ilki Sünni (ortodoks) İslam, diğeri ise Sünni olmayan (heterodoks) İslam anlayışıdır. Sünni İslam, yerleşik hayata geçmiş, şehirli ve eğitilmiş kesimler arasında yaygınlaşırken; Sünni olmayan İslam, okuma-yazma bilmek bir yana, hayvancılıkla meşgul olup sürekli yer değiştiren konar-göçer Türk toplulukları arasında etkili olmuştur (Ocak, 2001:35-37). Böylece eski inanışlarını referans alarak İslamî bir görünüm altında yeniden yorumlayan heterodoks gruplarla, kitabi İslam'ı benimseyen Sünni gruplar arasında ilk ayrışma ortaya çıkmıştır. Ancak iki grup arasındaki ayrışmanın inançsal bir çerçevede ortaya çıktığı gözükse de ayrışmanın daha ziyade yaşam tarzlarıyla ilgili, yani daha ziyade sosyolojik olduğu söylenilebilir.

Türklerin Orta Asya'yı terk ederek Anadolu'ya yönelmesiyle birlikte bu ayrım daha da gün yüzüne çıkmıştır. Öyle ki Selçukluların arkasından gelen Türkmen göçebeler, sürekli otlak peşinde koştukları için geçtikleri bölgeleri talan etmeye; tarımsal üretimi düşürerek, devletin bekası için hayati önem arz eden vergilerin azalmasına neden olmuşlardır. Bu durumun önüne geçmek isteyen Selçuklu, 1071'de Anadolu'nun kapılarını Türklere açmıştır. Böylece Anadolu'yu mesken tutmaya başlayan göçerler, Orta Asya'dan getirdikleri heterodoks İslam anlayışlarını da Anadolu'ya taşımışlardır. Bu gelişmeler sürerken XIII. yüzyıla gelindiğinde, Selçuklu devlet yapısı zayıflamış; kötü idare herkesten çok Türkmenleri etkilenmiştir. Durumlarını iyileştirmek ve Selçuklu yönetimini devirip idareyi ele almak isteyen Türkmenler, Baba İlyas öncülüğünde devlete ve düzene karşı isyan etmişlerdir (Ocak, 1991:373-374).

Göçebe Türkmenlerin, İslam'ın farklı yorumunu benimsemiş olmaları; buldukları bölgelerde kargaşa çıkarıp, huzuru tehdit eder hale gelmeleri ve devlete karşı isyan etmeleri, yerleşik yaşamı seçen ve devletin yanında yer almış gözükten Sünni gruplarla olan ilişkilerini daha da zora sokmuştur. Fakat Şia'yla başlayan ilişkiler, heteredoks konar-göçerlerin muhalif kimliğinin şekillenmesinde her şeyden daha çok öne geçmiştir. Zira bir devlet kurma iddiasında olan Şeyh Cüneyd, taraftar kazanmak için Anadolu Türkmenleri arasında Şii fikirlerin yayılmasına önayak olmuştur (Melikoff, 1994:161). Safaviler'in devlet kurma iddiası, Şeyh Haydar'la devam etmiş, Şah

İsmail'le hedefine ulaşmıştır. Yapılan propagandalar neticesinde Türkmenlerin 1501'de kurulan Safavi devleti etrafında toplanmaya başlamaları, dinsel ayrışmaya bir de sosyal ve siyasi boyut katmıştır. Bu gelişmeleri, Osmanlının siyasi birliği ve düzeni bakımından tehdit olarak algılayan Yavuz Sultan Selim, şehzadelikten itibaren konuyu yakın takibe almış, tahta geçer geçmez de Alevilere karşı sıkı tedbirler uygulamaya sokmuştur. Bu bağlamda Kızılbaş Türkmenler, ya tutuklanarak hapsedilmiş ya da öldürülmüştür. Böylece Anadolu'daki destekçilerini büyük oranda kaybeden Şah İsmail, (Osmanlı Ansiklopedisi, 1996:183-184). 23 Ağustos 1514 tarihinde Yavuzla girdiği mücadeleyi kaybetmiştir. Bu tarihten sonra İran'la olan ilişkileri nerdeyse kopma noktasına gelen Alevi kesimler, zaman zaman devlet otoritesine karşı ayaklansalar da¹³ başarısız oldukları için merkez-çevre ilişkisinde kenarda kalmaya özen göstermişlerdir. Sünnilerle olan ilişkilerinde ise daha ziyade devlete karşı takındıkları tutum belirleyici olmuştur. Zira Aleviler, Sünnileri devletin sahibi olarak gördükleri için bu kesimlere mesafeli yaklaşmışlardır.

Devleti, Sünnilerin devleti olarak görme geleneği Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Zira Aleviler, Cumhuriyetle birlikte görece rahatlasalar da devletin kurulmasında Sünni unsurlar etkili olmuş; yeni kurulan ulus-devlette de Sünni İslam anlayışı belirleyiciliğini sürdürmüştür. Bu sebeple yeni kurulan devlete karşı da mesafeli olan Aleviler, zaman zaman ayaklanmışlar ya da farklı biçimlerde memnuniyetsizliklerini ifade etmişlerdir. Söz gelimi Cumhuriyet döneminin en önemli muhalif olaylarından Dersim ayaklanması, bu çerçevede ortaya çıkmıştır. Öyle ki resmi otoriteyi tanımayan Alevi aşiretler, 1937-38 yıllarında arasında devlete karşı ayaklanmışlardır. Tarihe, "*Dersim İsyanı*" olarak geçen bu olaylarda çok sayıda Alevi öldürülmüş; bir o kadarı da sürgüne gönderilmiştir. Bu gelişmelerle isyan etme gücünü kaybeden Dersim Alevileri, kerhen de olsa merkezi otoriteyle iyi ilişkiler geliştirmişler, sonraki dönemlerde devletin laik yüzü ile zımnî bir ittifaka girmişlerdir (Koçlar, 2011:269-270)

Aslında bu ittifak, ulus-devletin kuruluşundan itibaren sürekli var ola gelmiştir. Zira Aleviler, Mustafa Kemal'in olumlu yaklaşımları dolayısıyla, yöneten-yönetilen ilişkisinde bir üst sınıfa yükseldiklerini düşünmüşler,¹⁴ bu sebeple de yeni devletin kuruluşunu memnuniyetle karşılamışlardır. Böylece resmi otoriteyle çatışmak yerine, sağladığı imkânlardan yararlanmak isteyen Aleviler, devlet partisi olarak gördükleri CHP'yi kayıtsız-şartsız desteklemişlerdir. Ancak Alevi kesimlerin bu tercihi, aslında onların zararına olan bir sonuç doğurmuştur. Zira bu tutumları dolayısıyla CHP yöneticileri tarafından hazır oy deposu olarak görülen Aleviler, kenarda tutulmuş; sorunları çözülmeyle ötekileştirilmeye devam edilmiştir. Bu durum, çok partili hayata geçildikten sonra da değişmemiştir. Öyle ki sorunları bitmeyen Aleviler, CHP ile olan ilişkilerini gözden geçirmiş; kısa süreliğine de olsa Demokrat Parti'ye yönelmişlerdir.¹⁵ Ancak

13 1517-Yozgat (Bozok) Şeyh Celal İsyanı, Kanuni döneminde 1526'da Bozok Türkmenleri arasında Süklün Koca ve Baba Zinnun'un başını çektiği ayaklanmalar bu tür ayaklanmalardandır.

14 Aleviler, Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra oluşan I. TBMM'ye çeşitli illerden temsilci göndermişler, Anadolu tarihinde ilk defa yöneticiler meclisinde bulunmuşlardır.

15 Aleviler, Tek Parti döneminde başta Dersim'de yaşananlar olmak üzere karşı karşıya kaldıkları kimi olumsuzlar sebebiyle farklı siyasi arayışlar içerisine girmiş; 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'ye ilgi duymuşlardır. Bu ilgede, Alevilere de cazip gelen köylülüğe arka çıkan vaatler yanında; Alevî toplum kesimi içerisinde etkili dede ve Alevî aristokratların DP'den milletvekili adayı gösterilmeleri etkili olmuştur.

bu partide umduklarını bulamayan Aleviler, tekrardan CHP saflarına geçmişlerdir. Sağ partiler ise bu yaklaşımları dolayısıyla Alevi kesimleri yalnız bırakmışlardır. Böylece iktidarın sunduğu imkânlardan yeterli ölçüde yararlanamayan Aleviler, sorunlarını çözmek için farklı dengelerin söz konusu olduğu yeni ittifak arayışlarına girmişlerdir (Yılmaz, 2005). Bu arayışta bazen farklı siyasi oluşumlara yönelmişler, bazen de doğrudan kendi siyasi partilerini kurmuşlardır. Ancak daha ziyade muhalif yanı ağır basan Marksist-sol düşünce akımları içerisinde konumlanmışlardır. Böylece inanç ve kimliklerini ihmal eden Aleviler, profan (kutsal dışı) bir alana sürüklenmişlerdir.

Söz konusu durum, 80’li yılların sonuna kadar böyle devam etmiştir. Ancak Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de Marksist-sol ideolojilerin zayıflaması, kendilerini bu ideoloji içerisinde konumlandıran Alevilerin, otantik inanç ve kimliklerine tekrardan dönüş yapmalarını sağlamıştır. Böylece hak arayışında yeni bir sürece giren Aleviler örgütlenerek vakıf, dernek ve cem evleri etrafında bir araya gelmeye başlamışlardır. Son olarak, *yeni toplumsal hareketlerin* ortaya çıkardığı imkânlardan yararlanmak isteyen Aleviler, bu çerçevede ortaya çıkan Taksim Gezi Parkı Eylemlerinde de yer almışlardır.

Alevilerin eylemlerin, neresinde ve ne şekilde yer aldıkları; ne kadar etkili oldukları tartışmalıdır. Zira konu hakkında resmi düzeyde ya da bilimsel anlamda sağlıklı veriler yayımlanmış değildir. Ancak Alevilerin Gezi Parkı Eylemlerinde nasıl bir tutum sergilediklerini anlamamıza yardımcı olacak başka kaynakların varlığı da ortadadır. Bu kaynakların başında Alevi kimliğiyle öne çıkan kişilerin ortaya koyduğu görüşler ve Alevi örgütleri tarafından yapılan açıklamalar gelmektedir. Öte yandan konunun kamuoyu tarafından nasıl algılandığı ya da farklı kesimlerin, Alevilerin görüş ve açıklamalarına karşı nasıl tepki verdiği son derece önemlidir. Dolayısıyla konu hakkında ileri sürülen görüş ve açıklamaların basına ne şekilde yansıdığını irdelemek yerinde olacaktır.

Aleviler, Ak Parti ve Taksim Gezi Parkı Olayları

Kuşkusuz Taksim Gezi Parkı Eylemleri, Türkiye’de yeni toplumsal hareketler çerçevesinde yaşanan en kapsamlı sosyal deneyimdir. Öyle ki olaylar, yeni toplumsal hareketlerin temel özelliklerini barındıran; ilk başlarda da olsa farklı kesimleri temsil eden grupların destek verdiği biçimde gelişmiştir. Ancak olayların büyümesi ve yıkıcılığı, daha çok muhalif çevrelerin desteğiyle olmuştur.

Taksim Gezi Parkı Eylemleri, tüm muhalif çevrelerde olduğu gibi Alevi kesimlerce de desteklenmiştir. Hatta Alevilerin, öteki muhalif çevrelere göre daha görünür olması, olayların “*Alevi Ayaklanması*” olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Böyle bir değerlendirmede farklı sebepler ileri sürmek mümkündür. Fakat asıl sebep, Alevi çevrelerin devletle olan ilişki biçimleridir. Zira bu kesimler, devlet mekanizmasına, geçmişte olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de mesafeli yaklaşmışlar; devleti, Sünnilerin devleti olarak görme alışkanlıklarını bu dönemde de sürdürmüşlerdir.

Aleviler, Osmanlının yıkılışını varlıklarına kasteden gücün ortadan kalkması olarak görüp,

Cumhuriyet'in kuruluşunu sevinçle karşılamış olsalar da yeni devletin din algısı değişmemiş; bizzat Atatürk'ün emriyle kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapılandırılmasında Sünniliğin Hanefilik kolu dikkate alınmıştır. Bu durum askeri darbe dönemleri dâhil her devir ve dönemde böyle olmuş; modern devlet, Alevi gerçeğini bildiği halde onu dikkate alan açık bir tasavvur ortaya koy(a)mamıştır (Ocak, 2015). Muhafazakâr yönü ağır basan Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Sünni çevreleri memnun eden politikalar¹⁶, Alevileri tedirgin etmiş; 90'ların başına kadar Alevi inancı bir süre daha kenarda kalmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda İran İslam Devrimi'yle yükselişe geçen İslamcılık akımı karşısında, laikliğe sarılan Kemalist çevreler, Aleviliği bir tür "emniyet supabı" olarak merkeze taşıma gayreti içerisinde olmuşlardır (Ocak, 2015). Özellikle 28 Şubat Süreci'yle zirveye ulaşan bu gayret, Sünniliğin ötekileştirilerek Türk İslamı adı altında Aleviliğin; dolayısıyla da Alevilerin öncelenmesiyle sonuçlanmıştır. Devletin bu tutumu karşısında dışlandığını düşünen Sünniler, savunmaya geçmiş; zaten kaygan bir zeminde gelişen Alevi-Sünni ilişkileri daha da gerilmiştir.

2002 yılında yapılan genel seçimlerde muhafazakâr yönü ağır basan Ak Parti, tek başına iktidar olmuştur. Böylece Sünni kesimler yeniden güçlendiğini düşünürken Aleviler kesimler, güç kaybederek geri çekilmeye başlamışlardır. Elbette ki bu durumun ortaya çıkmasında, AK Parti iktidarının Alevi kesimlere karşı takındığı mesafeli duruşun etkisi büyüktür. Ancak böyle bir ilişkinin gelişmesinde Alevi kesimlerin ön yargılarının da etkili olduğunun altını çizmek gerekir. Bu mesafeli ilişki dolayısıyla Ak Parti iktidarı, ilk dönemde Alevi toplum kesimlerinin sorunlarıyla yeterince ilgilenmemiştir. Fakat bu yaklaşım, Ak Parti'nin ikinci dönem iktidarında değişmiştir. Alevilere karşı sıcak mesajlar verilmiş, Alevi kökenli üç milletvekili meclise taşınmıştır. Öte yandan sembolik değeri yüksek olan girişimlerde bulunan Ak Parti, Alevi toplum kesimlerine sıcak mesajlar vermeye başlamıştır. Örneğin dönemin Başbakanı R. Tayyip Erdoğan, öğretmen tarafından kötü muameleye maruz kalan Alevi kökenli bir ilkokul öğrencisinin babasını aramış; benzer şekilde 11 Ocak 2008 tarihinde düzenlenecek Muharrem Matem Orucu iftarına katılacağını beyan etmiştir (Köse, 2015). Ancak Alevi kesimlerin gönlünü almaya dönük bu jestler, Alevilerin bir kısmını memnun etse de¹⁷ önemli bir kısmını memnun etmeye yetmemiştir. Öyle ki Alevi kökenli Ak Parti Milletvekili Reha Çamuroğlu öncülüğünde düzenlenen Muharrem Matem Orucu iftarı, bazı Alevi gruplarınca şiddetle eleştirilmiştir. Örneğin Karacaahmet Sultan Kültürünü Tanıtma ve Yaşatma Derneği ikinci başkanı Cemal Şener, daveti bir asimilasyon çabası olarak nitelemiş; "Alevilerin Emevi sofrasında iftar açmaya gelenekleri müsait değil" (Tuğsuz, 2015) diyerek, gelişmelerle ilgili tepkisini sert bir şekilde ortaya koymuştur.

Bu bakımdan Ak Parti politikalarına karşı Alevi kesimlerde hâkim olan birbiriyle zıt iki farklı görüş olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum aslında, Alevi toplum kesimlerinde görülen yeni anlayış ve kimliklerin bir uzantısı olarak gelişmiştir. Zira otantik olarak "dini olanı" merkeze

16 Bu dönemin dikkat çeken icraatları arasında 1950'de Arapça ezan okunma yasağı, 1950 'de Radyodan dini program yapma yasağı kaldırılmıştır. Yine 4 Kasım 1951'de ilkokulların ders programlarına din dersi konulmuş; 1956 yılında Risale-i Nurların basılması serbest bırakılmıştır.

17 Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan gibi bazı kanaat önderleri konuya ılımlı yaklaşarak iftarın bir başlangıç olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

alan Alevilik, kentleşmeyle birlikte etnik, kültürel ve siyasi bakımlardan da tanımlanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla Alevi toplum kesimlerinin karşı karşıya kaldıkları sorunlar çeşitlenmiştir (Yılmaz, 2015).

Durumun farkında olan herkes gibi Ak Parti hükümeti de konuyu yakından takibe almış; Alevilerin sorunlarına çözüm arayışına girmiştir. Nitekim iktidarının ikinci döneminde Alevi toplum kesimlerinin taleplerini karşılamak; devlet ve Sünnilerle olan sorunlarını gidermek adına Reha Çamuroğlu öncülüğünde “*Alevi Açılımı*” adı altında yeni bir girişim başlatmıştır. Demokratikleşme Paketi çerçevesinde başlatılan bu girişim, iktidar partisi olması bakımından devletin; ağırlıkla da Sünnilerce desteklenmesi bakımından Sünnilerin yaklaşımını göstermesi bağlamından önemlidir. Bu çerçevede, Alevilerin talep ve sorunlarının aydınlar, kanaat önderleri, gazeteciler, akademisyenler, sanatçılar ve bizzat Alevi temsilcilerinin katılımıyla tartışılmaya açıldığı yedi adet çalıştay yapılmıştır. Söz konusu çalıştaylara dair nihai raporda da açıklandığı gibi mevcut sorunlar geniş bir biçimde ele alınmış; Alevilerin fiili durumları ortaya konularak, sorunların yeni bir konsept içerisinde çözüme kavuşturulmasına çalışılmıştır.¹⁸ Açılımın devamı konusunda güçlü bir irade ortaya koyan Ak Parti, samimiyetini her fırsatta deklare etmiş; bu konuda her kesimden, özellikle de Alevilerden destek istemiştir (İnternethaber, 25 Ekim 2014).

Ne var ki ortaya konan irade, Alevi çevrelerin bir kısmını memnun etmeye yetmemiştir. Alternatif oluşum arayışları içerisine giren muhalif gruplar, açılımı ve açılıma destek verenleri şiddetle eleştirmişlerdir.¹⁹ Üstelik bazı kanaat önderleri ilk başlarda konuya olumlu baktıklarını ifade etmiş olsalar da ilerleyen süreçlerde, bu tür tutumlarını terk etmişlerdir. Söz gelimi Başbakan Erdoğan’la görüşerek hükümetin Alevi açılımında samimi olduğuna ve sorunların hızla çözüleceğine inandığını söyleyen Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan, önde gelen isimlerden biridir (Yeni Şafak, 7 Aralık 2008). Öyle ki açılımın mimarlarından olan Ak Parti Milletvekili Reha Çamuroğlu’nun, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın danışmanlığından ayrılmasını olumlu karşıladığını söyleyen İzzettin Doğan, Alevi açılımının da “*kandırmaca*” olduğu, daha evvel bu konuda Çamuroğlu’nu uyardığını belirtmiştir (Milliyet, 13 Haziran 2008). Alevi açılımına baştan beri karşı çıkan gruplar da yok değildir. Örneğin muhalif kimliğiyle öne çıkan Alevi Bektaşî Federasyonu Eski Başkanı Ali Balkız bu isimlerden biridir. Ona göre Ak Parti’nin benimsediği ideoloji ve siyaset tarzı, böyle bir açılım yapmaya uygun değildir. Öyle ki Ak Parti, uzun süren iktidarı boyunca toplumu inanç/mezhep, etnik ve cinsel aidiyetler temelinde bölmüş; halk kesimlerini kutuplaştırmıştır. Böyle bir anlayışın Alevilere vereceği hiç bir şey yoktur. Dolayısıyla da açılım başarısız olmuştur (Aljazeera, 3 Kasım 2014).

18 Bkz. Subaşı (2010).

19 15-16 Ocak 2011 tarihleri arasında Ankara’da Büyük Alevi Kültürünü düzenlenmiştir. Bir bakıma hükümetin başlattığı Alevi Açılımına alternatif olarak düşünülen kurultay öncesi açıklama yapan Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Başkanı Ercan Geçmez, Alevi Açılımını devletin yeni bir asimilasyon stratejisi olarak değerlendirmiştir. Ona göre “yeni strateji Alevilikle hem yaşam pratikleri hem de akademik yeterlilikleri bakımından uzak ara ilgisiz kesimlerin Aleviliğe ve Alevilere ilişkin olarak ortaya koydukları, devletçe kabul edilebilir tanımlara dayanan sözde çözüm önerilerinin ‘açılım paketi’ adı altında Alevilere dayatılmasına dayanmaktadır.” (Kaynak: Alevi Tarihinin En Büyük Kurultayı Toplanıyor, <http://www.istanbulalevidernegi.net/alevi-tarihinin-en-buyuk-kurultayi-toplaniyor.html>)

Açılımın yanında ya da karşısında yer alan kişilerin yaptığı açıklamaları çoğaltmak mümkündür. Ancak Alevi açılımında önemli rol oynayan Reha Çamuroğlu'nun 2007 yılında başlayan ve Davutoğlu hükümeti tarafından da yürütülmek istenen açılım hakkında yaptığı değerlendirmeler, açılımın Aleviler açısından nasıl algılandığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Çamuroğlu'na göre en büyük sorun açılım yapmayı kafasına koyan hükümet çevrelerinin hayallerinde bir Alevi prototipi oluşturulmuş olmasıdır. Ancak bu prototip, sokaktaki Alevilerle aynı değildir. Dolayısıyla iktidar çevrelerinin, zihinlerinde yarattığı Aleviler için başlattığı çözüm arayışının başarıya ulaşması mümkün olamamıştır.²⁰

Alevi açılımının başarılı olup-olmadığı; ne kadar başarılı olduğu ya da ne olacağı tartışmalıdır. Ancak açılım, sadece ortaya konulan iradenin önemini göstermesi bakımından dahi dikkate değerdir. Öyle ki açılım, Alevilik ve Aleviler hakkında farkındalık oluşturulmasını sağlamış, sorunlar geniş tabanlı bir şekilde tartışmaya açılmıştır. Ortada bir başarısızlık var ise bu başarısızlık, ne tek başına Alevi toplum kesimleri, ne de iktidar çevrelerinin tutumundan kaynaklanmıştır. Konu, Alevi kesimler tarafından ele alındığında; iktidar çevreleri, sorunu sadece dini bakımdan değerlendirmiş, konunun sosyolojik boyutunu ihmal etmiştir.²¹ Dahası bu çevrelere göre açılım projesi, 1980 darbesiyle birlikte başlatılan ve devletin kendi Alevi'sini yaratmak için kurguladığı politikaların uzantısından başka bir şey değildir (Duygu, 2014). Konuya iktidar açısından bakıldığında ise tek bir Alevi kimliğinin olmaması ya da Alevilerin kendi aralarındaki bölünmüşlüğü, sorunların çözümünde en büyük engel olmuştur. Böylece taraflar ortak bir paydada buluşamamış; açılım, kadük kalmıştır. Dolayısıyla sorunları çözüme kavuşturulamayan Aleviler, -geçmişte olduğu²² gibi bugün de sosyal eylemlerde ön planda yer almışlardır. Taksim Gezi Parkı Eylemlerini bu çerçevede değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Zira Alevi kesimlerin kendileri dâhil toplumun farklı kesimleri, eylemlerin merkezinde Alevi grupların etkili olduğuna inanmaktadır.

Böyle bir kanaatin ortaya çıkmasında farklı nedenlerin etkili olduğu iddia edilebilir. Ancak bazı nedenler, diğerlerine göre çok daha fazla öne geçmiştir. Bunlardan ilki ve belki de en önemlisi, güvenlik ve istihbarat birimlerince ortaya konmuştur. Öyle ki geziyle ilgili yapılan bir araştırmada eylemcilerin eğitimi, yaşı ve ekonomik durumları gibi temel özellikler tespit edilmiş; bir yandan da dünya görüşü ve ideolojik yönleri ortaya konulmuştur. Araştırmaya göre daha ziyade ulusalcı ve laik kesimlerden oluşan eylemciler; sendika, STK ve spor kulübü üyelikleri yanında; % 12 oranında siyasal parti, % 4 oranında terör örgütü, % 6 oranında ise marjinal sol örgüt mensubudurlar. En önemlisi de eylemcilerin, % 78 oranında Alevi kökenli yurttaşlardan

20 Alevi açılımının mimarından AKP eleştirisi, <http://www.alevikulturdernekleri.com/eskisite/post/show/931-alevi-aciliminin-mimarından-akp-elestirisi.html>, [Son Erişim Tarihi: 13.06.2015].

21 Reha Çamuroğlu, verdiği bir röportajda açılımı eleştirirken "Aleviler sadece Alevi değil: İşçi, köylü, öğrenci, kadın..." diyerek konunun sosyolojik boyutuna dikkat çekmiştir. <http://www.alevikulturdernekleri.com/eskisite/post/show/931-alevi-aciliminin-mimarından-akp-elestirisi.html>, [Son Erişim Tarihi: 14.06.2015].

22 16. ve 17. yüzyıllarda, sosyo-ekonomik, askeri ve siyasi nedenlere bağlı olarak gelişen ve toplumun her kesiminden insanın desteklediği Celali İsyanları'nda Aleviler ön planda olmuştur.

oluşturmuştur (akt. Şardan, 2013). Son derece yüksek olan bu rakam²³, farklı kaynaklarca teyit edilmediği ya da desteklenmediği için tartışmaya açıktır. Ancak eylemcilerin niteliği hakkında genel bir fikir vermesi bakımından kayda değerdir.

Taksim Gezi Parkı Eylemlerinde Alevi toplum kesimlerinin yoğun bir şekilde yer aldığını düşündüren bir diğer neden ise, eylemlerde yaşamını yitiren kişilerin mezhepsel kökeniyle ilgilidir. Öyle ki tespit edilebildiği kadarıyla eylemlerde ölen kişilerin tamamı Alevi kökenlidir.²⁴ Bu ve benzeri gelişmelerden hareketle eylemler, Alevi ayaklanması olarak nitelendirilmiştir.²⁵ Böylece istismara açık hale getirilen eylemler hakkında, Alevilerin konumuyla ilgili iki farklı görüş ortaya atılmıştır. Bu görüşlerden ilki, Sünni çevrelerce de desteklenmekte olup, Alevilerin dış güçler, illegal örgütler ve gruplarca kullanılmak istenmesiyle alakalıdır. Örneğin Anadolu Alevi Bektaşî Federasyonu Başkanı Cengiz Hortoğlu, “*masumane başlayan eylemlerin, ...illegal örgütlerin kontrolüne geçtiği(ni); bunun dışında bu ülkede yaşarken sıkıntıları olan, devletten beklentileri karşılanmamış, ertelenmiş, ötelenmiş özgürlük talebi olan, müşteri olan kesimin de bu olayların içine çekilme gayreti olduğu(nu)... Bu hadiseler çerçevesinde İran’ın Aleviler’i sokağa çekme konusunda özel çabası olduğunu müşahade ettik.... Sürekli Aleviler üzerinde böyle bir oyun oynanması, Aleviler sorunların içine çekilerek, sanki bir problemmiş gibi toplumun zihninde böyle bir algının oluşmasını istemeyiz*» demiştir (Zaman, 29 Haziran 2013). Benzer şekilde Alevi-Sünni çatışmasının kotarılmak istendiğine dikkatleri çeken Su TV Genel Yayın Yönetmeni Yalçın Özdemir, Alevilerin illegal örgütlerce Gezi eylemlerinde kullanılmak istendiğine vurgu yaparak rahatsızlığını ortaya koymuştur. Anadolu İnanç Önderleri Derneği Başkanı Hıdır Bulut Dede ise “*Aleviler bu oyuna gelmeyecek*” diyerek illegal örgütler ve gruplarca yapılmak istenenlere tepki göstermiştir (İnternethaber, 10 Eylül 2013). Bu konuda çarpıcı bir iddia da Türkmen Alevi-Bektaşî Derneği Başkanı Özdemir Özdemir tarafından ortaya atılmıştır. İran’ın Türkiye’de Alevi-Sünni çatışması çıkarmak için son 3 yıldır yoğun faaliyetler içerisinde olduğuna dikkat çeken Özdemir, bunun için 700 Alevi dedesinin İran’a götürülerek etki altına alındığı; Taksim Gezi Parkı eylemlerinde ise bu senaryonun sahneye konulmak istendiğine vurgu yapmıştır (Zaman, 19 Haziran 2013). Eylemlerin yurtdışından yönlendirildiğini ve desteklendiğini iddia eden bir diğer kişi de Avrupa Ehlîbeyt Alevi Federasyonu (AEAF) Başkanı Fuat Mansuroğlu’dur. Ona göre ülke düşmanlığı, Türkiye aleyhtarlığı yapanlar, Alevileri ön saflara sürmüşler; Alevi olmayanlar dahi Alevi olduğunu iddia ederek, eylemleri Alevilere mal etmeye çalışmışlardır. Mansuroğlu’na

23 Emniyet güçlerince yapılan çalışmada eylemlere Türkiye genelinde 3 milyon 600 bin kişi destek vermiştir. % 78 rakamı ise gözaltına alınan 5 bin 513 kişiden oluşmaktadır. Çalışma, bu kişiler arasında 5 binden fazla kişinin katılımıyla oluşturulan örnekleme göre yapılmıştır. Bu hesaba göre eylemcilerin yaklaşık 2 milyon 730 bini Alevi’dir. <http://www.milliyet.com.tr/gezi-den-kalanlar-ve-farkli-bir-gundem/ydetay/1797280/default.htm>, [Son Erişim Tarihi: 12.06.2015].

24 Çoğu kaynakta, Taksim Gezi Parkında başlayan ve ülke geneline yayılan olaylarda ölenlerden Medeni Yıldırım, Mehmet Ayvaltaş, Ethem Sarısülük, Ali İsmail Korkmaz, Abdullah Cömert, Ahmet Atakan, Berkin Elvan’ın Alevi kökenli olduğu ifade edilmiştir. Nitekim bu kişilerin cenazeleri cemevlerinden kaldırılmıştır.

25 Reha Çamuroğlu, verdiği bir röportajda “Gezi olaylarını Alevi isyanı olarak nitelendirdiler. Ali İsmail Korkmaz, Abdullah Cömert, Ethem Sarısülük ve Berkin Elvan... Bizim çocuklarımızın öldürülmesi, Alevi maneviyatında çok büyük bir kırılmalar yarattı” demiştir. <http://www.alevikulturdernekleri.com/eskisine/post/show/931-alevi-aciliminin-mimarindan-akp-clestirisi.html>, [Son Erişim Tarihi: 13.06.2015].

göre Almanya Alevi Birlikleri (AABF) ve Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu'nun (AABK) Gezi eylemlerine destek olmak için Köln'de düzenlediği mitinge katılanların % 70'i Alevi değildir. Alevilerin Türkiye aleyhtarı bir harekete destek vermesi asla düşünülemez.²⁶

Taksim Gezi Parkı eylemlerinde Alevilerin ön plana çıkarılmasıyla ilgili ikinci görüş ise daha ziyade Ak Parti iktidarına muhalif Alevi çevreler tarafından ortaya atılmıştır. Bu görüşü benimseyenlere göre 2011 ve sonrasında ulusal ve uluslararası siyasette yaşanan bazı gelişmeler, Ak Parti hükümetinin Alevi toplum kesimlerine karşı sert söylemler geliştirmesine neden olmuştur. Zira hükümet çevreleri, Taksim Gezi Parkı eylemlerini karalayabilmek ve müdahaleci Suriye politikasını meşrulaştırmak için Alevi toplum kesimlerinin eylemlerde ön planda olduğunu iddia etmiştir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse hükümet çevreleri tarafından Taksim Gezi Parkı eylemleri, bilinçli bir şekilde Alevilere mal edilmeye çalışılmış; böylece muhafazakâr Sünnilerin eylemlere destek vermesinin önüne geçilmek istenmiştir (Duygu, 2014). Ancak hükümetin izlediği Suriye politikası dolayısıyla Alevilerin eylemlere destek verdiğini iddia edenler de yok değildir. Öyle ki Gezi eylemlerinde hem gazeteci, hem de eylemci olarak bulunan Ali Örnek, Fars Haber Ajansı'na verdiği röportajında eylemlere destek verenlerin iki ana gruptan oluştuğunu; bu gruplardan ilkinin kent merkezinde yaşayan orta sınıf temsilcilerden; ikinci grupta yer alanların ise Alevilerden oluştuğunu ifade etmiştir. Örnek'in iddiasına göre hükümet, Suriye politikasını devam ettirebilmek için içerde mezhepçiliği daha fazla kullanmak istemiş; bu gelişme Alevileri tedirgin etmiştir. Öte yandan eylemlerden hemen önce, İstanbul'a yapılacak üçüncü köprüye, Yavuz Sultan Selim adının verileceğinin duyurulması Alevilerin eylemlere desteğini güçlendirmiştir (IRIB, 21 Haziran 2013). Dolayısıyla da Alevi toplum kesimleri, Suriye politikası, 3. Boğaz Köprüsü'ne verilecek isim ve açılım süreci gibi bazı gelişmelerden etkilenerek siyasetle olan ilişkilerinde radikal bir dönüşüm yaşamışlardır. Gezi eylemleri, bu dönüşümün ihmal edilmemesi gerektiğini ortaya koyarak, başta genç Aleviler olmak üzere bu kesimlerin azımsanmayacak bir kısmının radikalleştiğini, siyasal gerilim biriktirdiğini ve sokakla olan temasını ilerlettiğini göstermiştir (Ete ve Taştan, 2015:169).

Bu ve benzeri iddiaların eylemlere katılan kişiler tarafından da ifade edildiği görülmüştür. Öyle ki Pir Sultan Abdal Derneği'nde şube başkanlığı görevini yürüten bir eylemci, eylemlere katılma nedenini, kendilerini ötekileştiren "AKP faşizmine duyduğu tepki" olarak açıklamıştır. Alevilerin sokağa çıktığını kabul eden bu eylemciye göre asıl neden, Alevilerin hükümet politikalarından rahatsızlık duymasıdır. Zira Aleviler, her an Maraş ya da Sivas benzeri saldırıları yaşama endişesi taşımakta, hatta Ortadoğu'da yaşanan gelişmelerin mezhep savaşlarına davetiye çıkarttığına inanmaktadır. Benzer şekilde eylemlere destek veren genç bir CHP İstanbul İl Yöneticisi de Alevi yurttaşların taleplerinin dikkate alınmadığının altını çizerek; Alevilerin ötekileştirildiğine vurgu yapmıştır (Akgün, Mensur; Cop, Burak vd., 2014:15-16)

Alevi toplum kesimlerinin eylemler karşısında takındığı pozisyonu anlamamızda yardımcı olacak bu yaklaşımlar dışında; kimi Alevi kanaat önderi, aydın, STK temsilcisi ve medya kuruluşlarına

26 <http://zaman-online.de/alevi-olmayanlar-aleviyim-diyerek-eylem-yapti-39122>, [Son Erişim Tarihi: 23.06.2015].

yapılan açıklamaların da bu konuda fikir vereceği söylenebilir. Sözgelimi Aleviliği, İslam'ın dışında bir inanç olarak gören Alevi Bektaşî Federasyonu başkanı Selahattin Özel, Taksim Gezi Parkı eylemlerine destek verdiklerini belirterek, eylemlerin “doğru bir çıkış” olduğunun altını çizmiştir. İstanbul'a yapılması düşünülen üçüncü köprüye Yavuz Sultan Selim isminin verilmesi sebebiyle başlattıkları eylemi, Taksim'i bölen bir anlayış sergilememek için durduklarını ifade eden Özel, sonrasında var güçleriyle Taksim'e destek verdiklerinin altını çizmiştir.²⁷

Öte yandan ülkenin farklı bölgelerinden birçok Alevi toplum örgütü, Taksim Gezi Parkı Eylemleri'nde Alevi toplum kesimlerinin varlığını kabul ederek, eylemlerde kasıtlı olarak Alevilere toplum kesimlerine karşı şiddet uygulandığının altını çizmiş, bu durumun nedenini ise genel olarak Alevilerin ötekileştirilmesine bağlamıştır.²⁸ Benzer şekilde Alevi toplum kesimlerinin sıradan üyeleri dahi konuyu benzer şekilde değerlendirerek bu durumdan duydukları rahatsızlığı dile getirmişlerdir. Sözgelimi konu hakkında yapılan bir röportajda kendini Alevi olarak tanımlayan sıradan bir kişi, Gezi'de yaşananları toplumun tüm kesimlerini katıldığı büyük bir olay olarak görmekle birlikte, faturanın sadece Alevilere kesildiğini ifade etmiştir (Örer, 2015).

Sonuç

Alevilerle ilgili eşitsizlikler giderilmediği müddetçe bu tür olaylarda Alevilerin muhalif kimliklerini sürdürecekleri iddia edilebilir. Bu anlamda “*Alevi Açılımı*” gibi demokratik girişimler bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Ne var ki büyük umutlarla başlatılan bu girişimden yeterince yararlanılamamıştır. Ortaya çıkan durum, hükümet çevrelerinin yapmaya çalıştığı Alevi tanımlamasıyla yakından ilişkilidir. Zira Aleviler, devletin kendi Alevisini oluşturmaya çalıştığını; bu sebeple de resmi çevrelerin benimsediği bir Alevi tanımlaması yaptığını iddia etmektedirler. Ancak böyle bir durumun ortaya çıkmasında, Alevi toplum kesimlerinin de etkisi yok değildir. Öyle ki özellikle muhalif Alevi toplum kesimleri, şüpheli ve olumsuz yaklaşımları nedeniyle hükümet çevreleriyle ilişki kurmamışlar, kendi durumlarını zora sokmuşlardır. Ayrıca ifade etmek gerekirse, hak ve eşitlik taleplerinin kolektif kimlik üzerinden yapılmasının da olumsuz bir etki yaratacağı ortadadır. Çünkü kolektif taleplerde talepler yekpare bir bütünlük gibi algılanmaktadır. Özellikle Aleviler söz konusu olduğunda, Massicard'ın (2003:125) belirttiği gibi Alevi hareketinin doğası ve kimliğiyle ilgili, süregiden bir tartışma söz konusudur. Aleviliğin tam bir dini topluluk, etnik bir kimlik, siyasal bir fraksiyon, bir dünya görüşü, bir yaşam tarzı vs. olup-olmadığına dair net bir cevap yoktur. Ayrıca talep homojenliği diye bir durum da olmadığı gibi meselenin hükümet tarafından bireysel hak ve özgürlükler zemini dışında tartışılması da bazı belirsizliklere kapı açmaktadır; çünkü kolektif talepler kanaat önderleri, grup liderleri gibi

27 İlgili Haber için bkz. Alevi Bektaşî Federasyonu'ndan Gezi Parkı Eylemine Destek, 08 Haziran 2013, <http://www.haberler.com/alevi-bektasi-federasyonu-ndan-gezi-parki-eylemine-4712464-haberi/> [Son Erişim Tarihi: 08.10 2015].

28 Bkz. Örneğin Malatya Alevleri Eşit Yurttaşlık Platformu Malatya'da bulunan 49 vakıf ve dernek adına yaptığı basın açıklaması. <http://www.zeynelabidinvakfi.org.tr/?Syf=26&Syz=339056&/ALEV%C4%B0-DERNEKLER%C4%B0-SA%C4%9EDUYU-%C3%87A%C4%9ERISI-YAPTI>. [Son Erişim Tarihi: 08.10 2015].

kesimlerin vesayetini de bir sorun olarak gündeme getirmektedir.

Aslında yeni devlet, kuruluşuyla birlikte Alevi toplum kesimlerini de içine alan seküler bir ulus-kimlik inşa etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Osmanlı idaresinde dışlanan ya da ötekileştirilen Aleviler de devlet imkânlarından yararlanmak için yeni idareyle barışmak istemişlerdir. Ancak Aleviler ile devlet arasındaki yakınlaşma, tarihi ve sosyolojik nedenler dolayısıyla yeterince sağlanamamıştır. Özellikle kentleşmeyle beraber siyasi, ekonomik, kültürel vb. alanlarda ciddi kazanımlar sağlayan Alevi kesimler, dağıtım mekanizmalarından eşit bir şekilde yararlanmak istemekte; talep ve sorunlarının demokratik bir şekilde çözüme kavuşturulması gerektiğine inanmaktadırlar. Fakat söz konusu kanalların yeterince açık olmaması yanında siyaset kurumunun temsilde yaşadığı sorunlar, ilgili çevrelerin taleplerini karşılamayı zorlaştırmakta; Alevi çevrelerin muhalif kimliklerini pekiştirmektedir. İşte bu sebeptir ki çok farklı gerekçelere bağlı olarak gelişen toplumsal olaylarda dahi, muhalif kimlikleriyle dikkat çeken Alevi çevreler öne çıkmakta ya da çıkarılmaktadırlar.

Alevilerin Gezi eylemlerindeki rolünü bu çerçevede değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Zira ötekileştirildiğini düşünen Alevi kesimler, mütedeyyin Sünni çevrelerin temsilcisi olarak gördükleri ve güvenmedikleri Ak Parti hükümetinin iktidardan uzaklaştırılması bağlamında anlam yüklenen Gezi eylemlerini desteklemişler; bu yönde açıklamalarda bulunmuşlardır. Dahası eylemlerde ölenlerin hepsi Alevi kökenli olup cenazeleri cemevlerinden kaldırılmış; Gezi eylemlerinde Alevi kimliği ön plana çıkarılmıştır. Bu veriler ışığında Alevilerin bir muhalefet ögesi olarak pozisyonlarını muhafaza ettikleri iddia edilebilir. Yine bu veriler, bir bütün olarak dikkate alındığında geçmişten günümüze kimlik temelli bir sosyal grup görüntüsü veren Alevilerin, durumsal olarak “*yeni toplumsal hareketler*” karakterine uygun eylemlerde buldukları; Taksim Gezi eylemlerinde görünürlüklerinin fazla olduğunu söylemek mümkündür. Ancak söz konusu görünüm, Gezi eylemlerinin “*Alevi Ayaklanması*” olarak nitelendirilmesi için yeterli değildir.

Kaynakça

- Akgün, M., Cop B., vd. (2014) *Gezi Parkı'nda Ne Oldu? Katılımcıların Penceresinden Bir Gezi Parkı Değerlendirmesi*, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yay.
- Bellamy, R. (2006) "Developments in Pluralist and Elite Approaches", in Nash, K., Scott, A. (eds.), *Blackwell Companion to Political Sociology*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Çetinkaya, Y. D. (2008) "Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler", içinde Y. Doğan Çetinkaya (der.), *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 15-61.
- Erdoğan, B., Köten, E. (2014) "Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi", *M.Ü. Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1), 93-113.
- Genç Yılmaz, A. (2014) "Toplumsal Hareketin Kalbinde Bir Yeni Özne: Türkiye'de Cumartesi Anneleri ve Arjantin'de Mayıs Meydanı Anneleri üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", *M.Ü. Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1), 51-74.
- Koçlar, B. (2011) "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Dersim'de Yönetim Sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 261-273.
- Massicard, E. (2003) "Alevism as a Productive Misunderstanding: The Hacibektas Festival", in P.J. White, J. Jongerden (eds.), *Turkey's Alevi Enigma: A Comprehensive Overview*, Leiden: Koninklijke Brill.
- Melikoff, I. (1994) *Uyur İdik Uyardılar: Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları*, (çev. Turan Alptekin), İstanbul: Cem Yay.
- Meyer, D. S. (2006) "Protest and Political Process", in Nash, K., Scott, A. (eds.), *Blackwell Companion to Political Sociology*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Nash, K., Scott, A. (eds.) (2006) *Blackwell Companion to Political Sociology*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Nash, Kate (2010) *Contemporary Political Sociology: Globalization, Politics, and Power*, Oxford: Wiley-Blackwell.
- Ocak, A. Y. (1991), "Babailık", içinde, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yay.
- Ocak, A. Y. (2001) *Türkler, Türkiye ve İslam*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Osmanlı Ansiklopedisi (1996), "Yavuz Selim", cilt 2, İstanbul: İz Yay. Subaşı, N. (2010) *Alevi Çalışmaları Nihai Rapor*, Ankara.
- Uncu, B. A. (2014) "Kentin ve Demokrasinin Asli Unsurları Olarak Toplumsal Hareketler: Kuzguncuk ve Arnavutköy Örnekleri", *Şehir & Toplum*, 1(1).
- Ünlü Gök, S. (2014) "Politikayı Deneyimleyen Bir Toplumsal Hareket Olarak Gezi Direnişi", *M.Ü. Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1), 75-92.
- Yılmaz, N. (2005) *Kentin Alevileri*, İstanbul: Kitabevi.

İnternet Kaynakları

- Alevi açılımının mimarından AKP eleştirisi, 01 Kasım 2014, <http://www.alevikulturdernekleri.com/eskisite/post/show/931-alevi-aciliminin-mimarından-akp-elestirisi.html>, [Son Erişim Tarihi: 13.06.2015].
- Alevi Bektaşî Federasyonu'ndan Gezi Parkı Eylemine Destek, 08 Haziran 2013, <http://www.haberler.com/alevi-bektasi-federasyonu-ndan-gezi-parki-eylemine-4712464-haber/>, [Son Erişim Tarihi: 08.10.2015].
- Alevi Tarihinin En Büyük Kurultayı Toplanıyor, 25 Kasım 2010, <http://www.istanbulalevidernegi.net/alevi-tarihinin-en-buyuk-kurultayi-toplaniyor.html>, [Son Erişim Tarihi: 18.05.2015].
- Aljazeera Gazetesi, 3 Kasım 2014, <http://www.aljazeera.com/tr/gorus/akp-hukumeti-alevi-acilimi-yapabilir-mi>, [Son Erişim Tarihi: 30.05.2015].

- Basın Yayın Birliği Basın Açıklaması, <http://www.basyaybir.org/basin-aciklamasi-gezi-parki-olaylari-cn272.html>, [Son Erişim Tarihi: 09.04.2015].
- Duygu, H. (2014) “Gezi Olaylarında Ölenlerin Tümü’nün Alevi Olması Bir Tesadüf Mü?” <http://www.haberdk/?p=13726>, [Son Erişim Tarihi: 17.06.2015].
- Ete, H., Taştan C. (2013) “Kurgu İle Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri”, http://file.setav.org/Files/Pdf/20130916162138_kurguilegerceklikarasindageziylemleri_rapor.pdf, [Son Erişim Tarihi: 16.06.2015].
- http://mobil.zaman.com.tr/gundem_hortoglu-madimak-turu-tertibler-her-an-olabilir-dikkat-olmaliyiz_2105557.html, [Son Erişim Tarihi: 17.06.2015].
- http://www.zaman.com.tr/gundem_700-alevi-dedesini-hamaneye-goturduklar_2101963.html, [Son Erişim Tarihi: 17.06.2015].
- <http://zaman-online.de/alevi-olmayanlar-aleviyim-diyerek-eylem-yapti-39122>, [Son Erişim Tarihi: 23.06.2015].
- IRIB, 21 Haziran 2013, <http://turkish.trib.ir/haberler/iran/item/282499-aleviler-suriye-meselesi-ve-3-k%C3%B6pr%C3%BCden-dolay%C4%B1-gezi-park%C4%B1-emlemlerine-destek-verdi>, [Son Erişim Tarihi: 29.01.2015].
- İnternethaber, 10 Eylül 2013, <http://www.internethaber.com/ergenekonun-son-kalesi-aleviler-582305h.htm>, [Son Erişim Tarihi: 17.06.2015].
- İnternethaber, 25 Ekim 2014, <http://www.internethaber.com/hukumetten-alevilere-buyuk-surpriz-733407h.htm>, [Son Erişim Tarihi: 31.05.2015].
- Köse, T. (2015), Alevi Kimlik Siyaseti ve AK Parti’nin Alevi Açılımı, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?makaleid=937>, [Son Erişim Tarihi: 25.05.2015].
- Milat Gazetesi, 29 Haziran 2013, <http://www.milatgazetesi.com/iste-muezzinin-gercek-ifadesi/44529/>, [Son Erişim Tarihi: 19.03.2015].
- Milliyet Gazetesi, 13 Haziran 2008, <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=875954>, [Son Erişim Tarihi: 30.05.2015].
- Milliyet Gazetesi, 7 Haziran 2013, <http://www.milliyet.com.tr/devlet-bahceli-gezi-nin-arkasinda/siyaset-detay/1719905/default.htm>, [Son Erişim Tarihi: 19.03.2015].
- Ocak, A. Y. (2015) AKP’nin Açılımı Alevileri Dönüştürme Amacı Gütmemeli, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?makaleid=938>, [Son Erişim Tarihi: 28.05.2015].
- Örer, A. (2015) Herkesin Bir Derdi Var Burada”, http://www.zaman.com.tr/pazar_herkesin-bir-derdi-var-burada_2221298.html, [Son Erişim Tarihi: 19.03.2015].
- Radikal Gazetesi, 29 Kasım 2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/nagehan_alcidan_gezi_yorumu_gezi_bir_alevi_ayaklanmasidir-1163547, [Son Erişim Tarihi: 19.03.2015].
- Saadet Partisi Deklarasyonu, 2013, <http://www.saadet.org.tr/haber/saadetten-15-maddelik-gezi-parki-deklarasyonu>, [Son Erişim Tarihi: 20.03.2015].
- Sabah Gazetesi, 8 Eylül 2014, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2014/09/08/gezide-soke-eden-gercek>, [Son Erişim Tarihi: 19.03.2015].
- şardan, T. (2013) “Gezi’den kalanlar ve farklı bir analiz” <http://www.milliyet.com.tr/gezi-den-kalanlar-ve-farkli-bir/gundem/2014/09/08/gezide-soke-eden-gercek>, [Son Erişim Tarihi: 12.06.2015].
- Taksim Gezi Parkı protestoları zaman çizelgesi, http://tr.wikipedia.org/wiki/2013_Taksim_Gezi_Park%C4%B1_protestolar%C4%B1_zaman_%C3%A7izelgesi_-_cite_note-sonkarar-7, [Son Erişim Tarihi: 14.04.2015].
- Tuğsuz, N. B. (2015) Devletin Alevi Tanımlaması Ne Kadar Tutar, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?makaleid=939>, [Son Erişim Tarihi: 28.05.2015].

- Vatan Gazetesi, 5 Haziran 2013, <http://www.gazetevatan.com/vekillere-gezi-gozdagi--543804-gundem/>, [Son Erişim Tarihi: 20.03.2015].
- Yeni Şafak Gazetesi, 7 Aralık 2008, <http://www.yenisafak.com.tr/politika/hukumetin-alevi-acilimi-samimi-154877>, [Son Erişim Tarihi: 30.05.2015].
- Yılmaz, N. (2015) Çözüm Üretilmesindeki Soru: Hangi Alevilik, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?makaleid=932>, [Son Erişim Tarihi: 28.05.2015].
- Zaman Gazetesi, 4 Haziran 2013, http://www.zaman.com.tr/politika_tezgah-ve-komplonun-safinda-yer-almayiz_2097199.html, [Son Erişim Tarihi: 17.03.2015].